

УДК 37+008+614.253.5

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ

Ящук О.В.

Одеське обласне базове медичне училище

У статті схарактеризовано поняття «професійна культура майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи»; на основі аналізу наукової літератури представлено результати обґрунтування педагогічних умов формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в умовах їхньої фахової підготовки в сучасному медичному училищі.

Ключові слова: професійна культура, молодший спеціаліст сестринської справи, педагогічні умови, фахова підготовка, медичний коледж.

Постановка проблеми. В умовах реформування національної системи охорони здоров'я суттєвого значення набуває підвищення рівня фахової підготовки спеціалістів цієї галузі. Вирішення завдань охорони здоров'я, реалізація інтегрованого підходу до збереження здоров'я людей і надання медичної допомоги населенню потребує спеціалістів із високим рівнем професійної культури, здатних до конструктивного вирішення професійних завдань. Вирішення цієї проблеми потребує дослідження особливостей прояву і перспектив формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи.

Професійну культуру майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи визначаємо як стійке інтегративне особистісне утворення, що забезпечує якість та ефективність професійної діяльності, соціально-професійний розвиток медичної сестри, її професійної активності, заснованої на цінностях, морально-етичних нормах, професійній компетентності, професійно-моральних якостях і досвіді з надання комплексної медсестринської допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин аналізованої проблеми. Вивчення сучасної наукової літератури з проблеми професійної культури засвідчує, що та її формування розглянуто вченими з різних позицій: теоретичні засади професійної культури (С. Багишев, А. Деркач, Е. Зеєр, І. Сабатовська, С. Сисоєва та ін.); формування професійної культури майбутніх фахівців різних галузей (П. Батура, Н. Бочарнікова, В. Гриньова, Г. Железовська, В. Ігнатов, І. Ісаєв, І. Пальшкова, О. Пономаренко, В. Сластьонін та ін.). Ученими розкрито зміст, механізми й умови формування окремих складників професійної культури медичних працівників, зокрема: професійно-моральна культура (Г. Безродня), культура професійного спілкування (А. Арасланова), професійного мовлення (М. Лісовий), комунікативна культура (О. Уваркіна), професійно-етична культура (Ю. Колісник-Гуменюк) та ін. Натомість педагогічні умови формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в умовах їхньої фахової підготовки до сьогодні залишаються малодослідженими.

Мета статті. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи є метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. У результаті наукового аналізу проблеми формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи виникла потреба у визначенні педагогічних умов, котрі забезпечать ефективність цього процесу. Педагогічні умови по-різному визначаються в працях М. Дьяченка, О. Гуменюк, Е. Карпової, І. Княжевої, З. Курлянд, І. Лернера, В. Манько, А. Новикова, В. Шафранського та ін. Так, І. Лернер педагогічні умови визначив як чинники, що забезпечують успішне навчання [7, с. 76]. З. Курлянд диференціює поняття причина, чинник, умова. На думку вченої, лише коли явище зумовлює існування іншого, воно є умовою [5]. І. Княжева педагогічні умови визначає як зовнішні та внутрішні обставини, чинники, сукупність заходів, що сприяють успішному перебігу певного явища, реалізація яких має на меті забезпечення успішного організаційно-педагогічного, психолого-педагогічного, дидактичного супроводу процесів формування та розвитку досліджуваного феномена [3, с. 150]. Здійснюючи узагальнення наявних позицій учених, педагогічні умови визначаємо як сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань.

Під педагогічними умовами формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи розуміємо спеціально створені обставини, дії та взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, що реалізуються в межах педагогічного процесу і зумовлені специфікою функціонування професійного навчального закладу, сукупність яких визначає результативність формування професійної культури майбутньої медичної сестри.

Педагогічні умови в дослідженні представлено комплексом ціннісно-сміслових одиниць, що забезпечує досягнення цілей освіти – освітніх результатів (комплексу компетентностей) та освітніх ефектів (професійної культури). Процесуально педагогічні умови розкривають сукупність технологічних заходів (педагогічні технології, методи, прийоми, засоби, педагогічний супровід, тощо) організації навчального процесу, що сприяють досягненню поставленої мети.

Вихідними положеннями при розробленні педагогічних умов формування професійної культури майбутньої медичної сестри є соціальне замовлення суспільства щодо забезпечення якісного надання медичних послуг; особливості

професійної діяльності медичної сестри в умовах лікувальної установи; єдність освітнього та стандарту медичної освіти молодшого спеціаліста сестринської справи та реалізації компетентнісного підходу до підготовки сучасного фахівця. Водночас враховано психолого-педагогічну характеристику вікового періоду суб'єктів навчально-виховного процесу медичних училищ, зокрема студентства, що навчається на базі базової і повної загальної середньої освіти. Отже, спираючись на спеціальні дослідження (В. Каган, Л. Потапчук, Т. Шутько), було враховано підвищений ступінь емоційної чутливості і здатності співпереживати переважної більшості студентів; сенситивність віку особистості для інтенсивного формування соціально і професійно значущих новоутворень через належний педагогічний супровід.

Першою педагогічною умовою формування професійної культури виступило забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи

Зміст культурологічної спрямованості навчального матеріалу – одна з важливих умов формування професійної культури. Його послідовність, структурованість, забезпечення свідомого засвоєння навчального матеріалу студентами є важливими чинниками формування професійної культури. Переконані, що фахова підготовка повинна бути організована таким чином, щоб з першого курсу формувати не стихійне, а цілеспрямоване, системне використання змісту культурологічної спрямованості в процесі фахової підготовки, інтерактивних методів, які б формували професійну культуру з позиції навчально-пізнавальної діяльності майбутньої медичної сестри, з позиції її майбутньої професії.

З метою продуктивної реалізації цієї педагогічної умови передбачалося розроблення експериментального матеріалу, що полягає у виокремленні й актуалізації культурологічної складової нормативних професійних навчальних модулів: «Історія медицини та медсестринства», «Медсестринство у внутрішній медицині», «Медсестринство в неврології», «Медсестринство в онкології», «Медсестринство в інфектології». Згідно зі змістовими особливостями модулів професійного спрямування розроблено систему навчально-пізнавальних завдань, професійних ситуацій культурологічного змісту [1].

Місце і роль змісту культурологічної спрямованості у системі фахової підготовки майбутніх медичних сестер підвищується міжпредметною взаємодією навчальних модулів «Соціологія», «Основи права», «Культурологія», «Основи загальної медицини та психології», «Медична та соціальна реабілітація», «Основи охорони праці та охорона праці в галузі» актуалізованою на основі розробленого елективного модулю «Професійна культура медичного працівника», що сприяв формуванню професійної культури майбутньої медичної сестри у процесі фахової підготовки, посилював спрямованість студентів на здобуття культурологічних знань і вмій та забезпечував розуміння майбутньою медичною сестрою наявної залежності між ефективною професійною діяльністю та належним

рівнем професійної культури. Передбачалося використання інноваційних, інтерактивних методів навчання [2; 6 та ін.], спрямованих на позитивні зміни мотивації навчальної діяльності майбутньої медичної сестри, якості знань, умій професійної діяльності, що забезпечують творчі процеси в організації медсестринського догляду.

У цілому перша педагогічна умова належить до таких елементів навчального процесу як повідомлення знань зі сфери професійної культури, їх засвоєння та відтворення засвоєного.

Підсумовуючи, доходимо висновку, оскільки забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи забезпечує набуття первинного професійного досвіду за відповідними культурними зразками і нормами професійної поведінки і впливає на формування усіх компонентів професійної культури майбутньої медичної сестри, воно є педагогічною умовою формування зазначеного феномена.

Наступна педагогічна умова полягала у зануренні майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості. Визначення цієї умови пов'язано з тим, що процес покращення якості сучасної фахової підготовки може відбуватися як завдяки навчальним формам діяльності, так завдяки і позанавчальним. Ця умова відноситься до таких елементів навчального процесу як відтворення засвоєного та застосування знань у сфері професійної культури на практики.

Зауважимо на необхідності по-новому оцінити конструктивність думки В. Сухомлинського, який уважав, що школа буде осередком духовного життя дитини, якщо в школі дають не тільки цікаві та чудові уроки, а й застосовують найрізноманітніші форми розвитку учнів поза уроками [11]. Ці погляди видатного педагога на систему підготовки молоді до самостійного життя актуальні не тільки для загальноосвітніх, а й професійних навчальних закладів.

Ми погоджуємося з З. Курлянд, що позааудиторна робота студентів – це процес, у якому домінує елемент самореалізації. Позааудиторна робота гармонізує внутрішні та зовнішні чинники формування професійної культури майбутнього фахівця, створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення навчально-пізнавальних, професійно-зорієнтованих потреб студентів, що не забезпечується в процесі аудиторної роботи. Як зазначає автор, зростання ролі позааудиторної та самостійної роботи є однією з провідних ланок оптимізації навчально-виховного процесу сучасної вищої школи [5].

З урахуванням вищевикладеного позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості розглядаємо як органічний компонент всієї системи фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. Зазначимо, що позанавчальна діяльність, як важлива складова процесу фахової підготовки, має ті самі практичні, освітні, розвивальні та виховні цілі, що вирішуються на навчальних заняттях. Це пояснює те, що навіть за умови винесення позанавчальної діяльності за межі обов'язкових навчальних програм, її можна схарактеризувати як систему неоднорідних за змістом, призначенням, методи-

кою та формами проведення освітньо-виховних заходів, що забезпечує формування професійної культури майбутньої медичної сестри. При правильному поєднанні позанавчальної діяльності з навчальною забезпечується більша гнучкість і рухливість всієї системи фахової підготовки в умовах медичного коледжу.

Отже, формування професійної культури припускало впровадження в процес фахової підготовки різних видів і форм позанавчальної діяльності: диспути, «круглі столи», волонтерську, просвітницьку, конкурсну діяльність студентів, які сприяли формуванню професійної культури.

Третя педагогічна умова формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи полягала в усвідомленні майбутніми медичними сестрами на рівні переконань значущості професійної культури. Ця умова відповідає структурному елементу навчального процесу – застосування знань у сфері професійної культури в практичній діяльності.

Зазначимо, що ефективність лікувального процесу зумовлена взаємодією медичної сестри та пацієнта. Практичний досвід засвідчує, що вміння слухати і чути хворого, відповідно поводитися біля ліжка стражденної людини рідко буває природженою рисою. Таке вміння необхідно розвивати, виробляти в процесі щоденної професійної діяльності [10]. Потреба в професійному самовдосконаленні призводить до розвитку професійної культури майбутньої медичної сестри у зв'язку із тим, що в процесі виконання професійних функцій постійно розширюється коло професійних завдань, з якими стикається медична сестра, і це вимагає постійного розширення й удосконалення не тільки спеціально-професійних умінь і навичок з догляду та надання медичної допомоги пацієнту, а й досвіду професійної поведінки, професійного спілкування, розуміння пацієнта, що знаходиться у важкому фізичному та психологічному стані. Розвиток професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, її постійне самовдосконалення сприяє більш швидкій адаптації до умов

професійної діяльності, забезпечує конкурентоспроможність майбутніх фахівців [4; 9].

Погоджуємося з думкою науковців А. Линенко, М. Савчина та ін., котрі професійне самовдосконалення розглядають як свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної компетентності та розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності й особистої програми розвитку [8].

В основі особистісного і професійного самовдосконалення лежить психологічний механізм постійного подолання внутрішніх суперечностей між реальним рівнем професіоналізму («Я-реальне професійне») й уявним його станом («Я-ідеальне професійне»). У цьому зв'язку, процес формування професійної культури майбутньої медичної сестри було спрямовано, з одного боку, на постійне дослідження наявного рівня сформованості професійної культури, а з іншого боку, на визначення подальшого її розвитку.

Зауважимо, що визначені педагогічні умови відповідають структурним елементам навчального процесу (за М. Скаткіним), які складають основу навчання. Це насамперед повідомлення знань; їх засвоєння; відтворення засвоєного; застосування знань у сфері професійної культури на практиці.

Висновки і пропозиції. Отже, педагогічними умовами формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи визначено:

- забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи;
- занурення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості;
- усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури.

Розроблення експериментальної методики впровадження педагогічних умов формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи визначаємо **перспективою подальших досліджень.**

Список літератури:

1. Вербицкий А. А. Педагогические технологии контекстного обучения: научно-методическое пособие / А. А. Вербицкий. – М.: РИЦ МГТУ имени М. А. Шолохова, 2010. – 55 с.
2. Зінонос Н. О. Використання Flipped Learning моделі у навчанні іноземних студентів на підготовчих відділеннях ВНЗ України [Електронний ресурс] / Н. О. Зінонос // Молодий вчений. – 2015. – № 2. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/180.pdf>
3. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури: [монографія] / І. А. Княжева. – Одеса: ФОП Бондаренко М. О, 2014. – 328 с.
4. Кривонос О. Б. Формування професійно-творчих умінь студентів медичних коледжів у навчальній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Б. Кривонос. – Х., 2008. – 25 с.
5. Курлянд З. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців [Електронний ресурс] / Н. Курлянд. – Режим доступу: http://intellectinvest.org.ua/rus/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2009_st_16/.
6. Лазуренко О. О. Впровадження сучасних технологій викладання психології в умовах вдосконалення вищої медичної освіти / О. О. Лазуренко // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України. – Ялта, 2006. – Ч. 2. – С. 4-7.
7. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 185 с.
8. Линенко А. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 44 с.
9. Освітологія: вигоки наукового напрямку: [монографія] / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева, Л. Л. Хоружа [та ін.]. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

10. Порохняк І. Спілкування медичної сестри з пацієнтами: питання комунікації / І. Порохняк // Медична сестра. – 2005. – № 1. – С. 34-35.
11. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Радшк., 1977. – Т. 4. – 540 с.

Ящук О.В.

Одесское областное базовое медицинское училище

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СЕСТРИНСКОГО ДЕЛА

Аннотация

В статье охарактеризованы понятия «профессиональная культура будущего младшего специалиста сестринского дела»; на основе анализа научной литературы представлены результаты обоснования педагогических условий формирования профессиональной культуры будущих младших специалистов сестринского дела в условиях их профессиональной подготовки в современном медицинском училище. **Ключевые слова:** профессиональная культура, младший специалист сестринского дела, педагогические условия, профессиональная подготовка, медицинское училище.

Yashchuk O.V.

Odessa Regional Basic Medical School

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMATION OF PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE JUNIOR SPECIALISTS OF NURSING CASE

Summary

The article describes the concepts of «professional culture of the future junior specialist of nursing care». The results of the substantiation of the pedagogical conditions for the formation of the professional culture of future nursing specialists in the conditions of their professional training in a modern medical school are presented on the basis of an analysis of the scientific literature.

Keywords: professional culture, junior specialist nursing care, pedagogical conditions, professional training, medical college.